

Aina Moll

LA NOSTRA LLENGUA

Segona edició

EDITORIAL MOLL
MALLORCA
1994

Col·lecció TOMIR n.º 15

XV. Els àmbits d'ús de la modalitat estàndard

De tot el que hem dit en els capítols precedents es desprèn que la llengua escrita és l'àmbit d'ús per excel·lència dels registres formals de llengua, des del nivell mitjà de llengua comuna o "estàndard", fins als registres més solemnes i al llenguatge científic i literari. És la modalitat de llengua codificada, que s'aprèn a l'escola i serveix de base a la formació cultural dels seus parlants. Per als baleàrics, aquesta modalitat té com a característica principal la manca de l'article "salat" o col·loquial; però en té d'altres, com les formes dels pronoms *nosaltres* i *vosaltres*, o l'ús dels pronoms febles segons les regles de la gramàtica: *tornar-lo*, en lloc de *tornal-ló* (o del barceloní *tornà'l*), *pren-lo*, i no *prení'l*, *anem-nos-en* i no *nemon-nè* (ni el barceloní *anem-s'en*), etc. És a dir, la modalitat de llengua que no es correspon amb cap dialecte determinat, que val per a tots i que s'aprèn a l'escola.

De fet, es pot dir que durant segles el registre formal només s'emprava en la llengua escrita, perquè els usos orals que se'n feien –en discursos, conferències, classes magistrals, actes judicials, etc.–, consistien de fet en la lectura de textos escrits. De manera que qui sabia escriure adoptava automàticament aquest registre fins i tot per escriure cartes familiars.

Ara bé: com que durant segles l'estàndard lingüístic que s'ha ensenyat als baleàrics és el de la llengua castellana, resulta que la gran majoria de mallorquins, menorquins i eivissencs que ja no estan en edat escolar, només coneixen del català la modalitat col·loquial que correspon a la seva illa, i més concretament al seu poble, i per a la llengua escrita i els usos orals que requereixen la modalitat estàndard, han de recórrer forçosament al castellà. I ara que la nostra llengua és reconeguda com a pròpia i oficial de les Balears i ocupa els àmbits corresponents al nivell alt de la relació social (escola, administració, mitjans de comunicació, etc.), la modalitat estàndard del català els resulta estranya.

Perill de pèrdua d'identitat?

Molts de mallorquins –i supòs que també molts de menorquins i d'eivissencs–, davant el fet que ara tots els escolars aprenguin de llegir i d'escriure en català tan bé com en castellà i que siguin capaços d'emprar qualsevol de les dues llengües per a les activitats que els grans només saben fer en castellà, tenen una reacció d'incomoditat i de temor: els fa por que això representi un perill de “catalanització” (és a dir, de “barcelonització”) de les Balears i una amenaça per a la supervivència de les modalitats insulars com a tals.

Aquest temor és injustificat: d'una banda, perquè l'Estatut i la Llei de Normalització asseguruen el respecte i el foment de les modalitats insulars, i d'altra banda perquè el corrent general de les societats occidentals, en aquest final de segle XX, tendeix a la defensa i salvaguarda de les particularitats dialectals i les fa compatibles amb el manteniment de la unitat de les llengües.

Perill de “llatinització”?

Hi ha gent també que té temors de signe contrari: gent que no creu que l'escolarització, al ritme que anam, basti per normalitzar lingüísticament les noves generacions. Veuen que els joves parlen molt en castellà entre ells, i pensen que la llengua oficial de l'Estat continuarà

dominant la nostra si no s'apliquen mesures dràstiques d'eliminació del castellà. Diuen que correm el *perill de llatinització del català*: que pot passar que arribi un dia que tothom sàpiga català, però no el parli ningú, i “sigui una llengua morta com el llatí”.

Però el llatí no és en realitat una llengua morta. En tot cas, és “ressuscitable”: els qui l'aprenen, poden llegir els clàssics llatins i entendre'ls igual que els entenien els seus contemporanis; i si volen, poden parlar en llatí, tal com s'ha fet fins a èpoques molt recents: fa poques dècades que el llatí deixà de ser la llengua oficial de l'Església Catòlica; i un jurista de la meua edat, que va anar a Londres poc després d'acabar la carrera sabent poc anglès, em contà que a la Facultat de Dret li deien que “si tenia dificultats per parlar anglès, podia parlar en llatí”. Ara mateix hi ha llatínistes que s'han proposat ressuscitar-lo com a llengua d'ús oral, i fan reunions i congressos on només es parla llatí. I fins i tot es publiquen en llatí les historietes de Walt Disney i altres textos infantils.

Amb una literatura abundant i un ensenyament generalitzat a l'escola, no ens hem de preocupar per la supervivència de la llengua; fins i tot si les generacions actuals no sabéssim estar a l'altura de l'època històrica que ens ha tocat viure i no fóssim capaços de generalitzar l'ús de la nostra llengua com a instrument normal de relació a la nostra terra, ho podrien fer les generacions futures, perquè els deixàrem un patrimoni lingüístic prou sòlid.

La tasca, però, ens correspon a nosaltres, i seria una vergonya que no fóssim capaços de dur-la a terme.

Vegem ara quins són els àmbits de la relació social de què depèn tradicionalment la modalitat formal unitària, a part de l'escola, que ja hem tractat amb insistència. Més endavant considerarem què convé fer per tornar-los a tots aquest paper dins la nostra societat.

1. L'Administració i la vida pública en general

El funcionament intern de l'Administració i tota la relació entre administradors i administrats s'ha fet sempre, en totes les llengües de cultura, en registre formal: impresos, bans, actes dels Plens de les corporacions, etc. I també la vida pública en general: discursos, activitat

parlamentària, relacions polítiques i sindicals, conferències, activitats universitàries, etc.

És ver que les actuacions públiques han perdut a tot arreu rigidesa protocol·lària. Ja no hi ha grans oradors a les Corts, però pertot aquests actes es fan en un llenguatge formal molt digne. Per això sorprèn sentir actuacions parlamentàries, tant aquí com a Barcelona, on governants i diputats s'expressen en llenguatge col·loquial. Es comprèn que en el moment d'iniciar-se l'actuació parlamentària després del canvi de règim, els nostres polítics no s'atreïssin a emprar un registre lingüístic que no dominaven, i que la gran majoria del poble no hauria reconegut com a propi perquè no l'havia sentit emprar mai. Però ara que els joves ja reben una ensenyança de la llengua que els permet distingir el registre adequat en cada cas, la Cambra Legislativa perd prestigi si empra un llenguatge massa "d'estar per casa". Valdria la pena que els parlamentaris es posassin d'acord per canviar tots al mateix temps aquest registre. I també, naturalment, les autoritats de tots els nivells de l'Administració, els conferenciants, els professors universitaris en les seves classes magistrals, etc.

2. L'Església

L'Església ha estat durant segles, a tot arreu, la institució que més ha contribuït a familiaritzar el públic no lletrat amb els registres formals de llengua. La llengua de la litúrgia i la interior de l'Església –en concilis, sínodes, seminaris, etc.– era el llatí, però la relació amb el poble –homilies, sermons, tracte amb els feligresos, catequesi– es feia en la llengua del territori, en registre formal.

Així, en el catecisme mallorquí, no apareixia mai l'article "salat", ni altres formes col·loquials impròpies del "nivell alt" de la comunicació: es deia *el nostre pa de cada dia, pregau per nosaltres pecadors*, etc.; i fins i tot, moltes paraules que formen part del vocabulari d'església duen generalment article formal en el llenguatge col·loquial mallorquí –*l'altar, el sagrari, el cor, la sagristia, l'orgue*, etc.–, per influència eclesiàstica. I ja hem vist com, per aquesta mateixa influència, la paraula *cel·la* manté la *ela* geminada en el llenguatge col·loquial (ningú va a llogar una *cela* de Lluç), mentre altres mots cultes amb *ela* geminada entrats en el

llenguatge familiar, com *tranquil·la, intel·ligent*, etc., es pronuncien amb *ela* simple.

És una llàstima que l'Església balear actual hagi perdut en bona part aquest mestratge lingüístic. I ara que hem entrat en una etapa de recobriment de la nostra llengua a tots els nivells de la relació social, crec que val la pena que es plantegi seriosament aquest tema i recobri, juntament amb el paper de guia espiritual dels fidels, el de guia de llenguatge que sempre havia tingut.

3. Els mitjans de comunicació

Un altre gran àmbit de difusió i pràctica del llenguatge formal és el dels mitjans de comunicació –els tradicionals escrits, i els nous audiovisuals. Curiosament, la situació és molt millor en aquests darrers que en els escrits, pràcticament limitats a la meritòria premsa forana. Des del punt de vista dels registres lingüístics, però, els mitjans escrits no tenen més problema que l'aprenentatge de la llengua per part dels seus redactors: la llengua escrita està prou normalitzada perquè a qualsevol moment pugui sortir un diari escrit íntegrament en català, que els baleàrics puguem sentir com a nostre i al mateix temps puguem captar lectors de les altres terres de llengua catalana.

Els mitjans de comunicació parlats –un dels grans progressos del nostre segle–, en totes les grans llengües de cultura han hagut de crear el seu llenguatge propi, i s'han erigit en models de llengua de registre formal, amb autoritat reconeguda o no, però amb una influència molt més gran damunt la gran massa de públic que les Acadèmies de la llengua i les Universitats: el millor exemple n'és la gran autoritat moral de la BBC, com a guia de llenguatge dels anglesos.

En el nostre cas, els mitjans de comunicació parlats han hagut de fer una feina enorme, perquè no es tractava d'ampliar els registres de l'estàndard oral per atendre tota la gamma que la seva tasca exigia, sinó de "crear" íntegrament un llenguatge públic oral. Els catalanoparlants no teníem un estàndard oral com tenim l'estàndard escrit, perquè durant segles –i molt especialment en els quaranta anys de franquisme– no hi havia hagut ocasions d'ús públic parlat de la llengua. A més,

s'adreçaven a un públic que no coneixia ni tan sols la modalitat estàndard escrita, i corrien el risc de veure rebutjat el seu missatge.

Els professionals d'aquests mitjans (la gran majoria formats professionalment en castellà, o bé que iniciaven la seva formació) han fet esforços meritíssims per adaptar-se a les exigències de la seva tasca i establir un tipus de llenguatge vàlid, amb una gamma variada de registres, que van des del formal neutre dels noticiaris fins a l'informal de les entrevistes de carrer, passant pel to científic de certs documents, per l'apassionament de la retransmissió de futbol o pel llenguatge especialitzat dels programes esportius o del servei meteorològic.

Així i tot, queda molta feina per fer en aquest camp, que exigeix l'acció coordinada de lingüistes i "comunicadors" de totes les terres de llengua catalana.

4. La relació pública no oficial

La relació pública no oficial –relacions comercials, industrials, bancàries, etc.; espectacles, festes i esplai en general; turisme, etc.– constitueix una part importantíssima de la vida d'una comunitat, i naturalment es fa a tot arreu en la llengua pròpia d'aquesta.

Ja n'hem parlat en el capítol dedicat a la retolació: els missatges escrits permanents del sector no oficial són tan abundants com els de l'Administració, o més; fins al punt que no serviria de gran cosa tenir normalitzada tota la retolació i la senyalització oficials, si els rètols de les botigues, la informació escrita dels mostradors i la publicitat no institucional (en tanques publicitàries, cabines telefòniques, autobusos, etc.) es fes en una altra llengua –en el nostre cas, el castellà.

De la mateixa manera, no servirà de gran cosa tenir assegurada l'ensenyança de la llengua del territori des de pre-escolar a la Universitat, ni tan sols amb tot l'ensenyament exclusivament en aquesta llengua, tret de les assignatures de l'altra llengua oficial i de llengües estrangeres, si en sortir de l'escola, de l'institut o de la universitat, els joves es troben immersos en un món on la llengua que han après és deixada de banda: si han de treballar a una oficina, un comerç o un despatx professional –d'advocats, d'arquitectes, d'agents comercials, etc.– que té com a llengua exclusiva de feina el castellà; si no troben cap

pel·lícula en català en tota la cartellera; si a les discoteques només es canta en anglès i una mica en castellà; etc.

La majoria d'aquestes activitats s'han originat o han rebut un enorme impuls en els darrers cent anys, en què l'única llengua de relació pública era el castellà; i a més, es tracta d'activitats dependents de la iniciativa privada, de manera que la seva normalització és molt més difícil que la de la relació oficial: les Administracions estan obligades per llei a normalitzar lingüísticament les seves activitats internes i la relació amb els ciutadans, mentre que la relació no oficial depèn absolutament de la demanda social i de la iniciativa privada. Tenim una llengua apta per cobrir aquest àmbit de la vida social, com qualsevol llengua de cultura; el problema està únicament en la ignorància que en té la població adulta, que s'acomoda molt bé a continuar funcionant en castellà.